

Sabaheta Gačanin

Mevlana Dželaluddin Rumi o ljubavi i u ljubavi

O Ljubavi, Ti koji si pozivan s hiljadu imena
Ti koji znaš kako da uspeš vino u čašicu tijela
Ti koji daješ rod hiljadama uroda
Ti koji si bez lica ali imaš hiljadu lica.

(Mesnevija I)

Budi jahač ljubavi i puta se ne plaši
Vranac ljubavi u tren oka svaki put preleti

(Divan-i Šems, Gazel 90)

Korijen ropstva srezat će oštra sablja ljubavi
Zatvor kada srušite, vi ste tada sultani i emiri

(Divan-i Šems, Gazel 4)

UDK 929 Jalāl al-Din Rumi M.
28-584
141.336

Sažetak

Mevlana Rumi je sufija mezheba ljubavi, čija poezija šalje poruke potičući svakog pojedinca svekolikog univerzuma da se preispituje i da nauči da sluša i djeluje po nalogu unutarnjeg glasa srca ispunjenog ljubavlju u kojem je pritajena snaga božanske energije. U obimnom poetskom korpusu iznio je svoja razmatranja, čija je suština da je duhovnim usavršavanjem moguće prevladati sve različitosti i mnoštvenosti ovog materijalnog svijeta i razdvojenost od Voljenog samo silom Ljubavi.

Ključne riječi: mezheb ljubavi, muslimanski literarni diskurs, društveni i duhovni utjecaj.

Uvod

Dželaluddin Muhammed (Belh, 1207 – Konja, 1273) poznat je po nadimku Rūmī (stanovnik Male Azije ili Bizantinac), a među svojim učenicima i pristalicama oslovljavan je jednostavno kao Mevlānā (naš Učitelj) ili kao Hudāvendigār (Suveren). Rođen je u vremenu velikih nereda i nemira koji nisu zahvatili samo muslimanski svijet nego i šira geografska područja koja su bila u njegovom bližem ili daljem okruženju. To je bilo vrijeme žestokih – sukoba između klerističkih i kraljevskih krugova, tradicionalnog sukoba između Turana i Irana, između Istoka i Zapada i neposredne opasnosti od mongolske najezde koja je napredovala s Istoka. Tad je otpočelo vrijeme nespokoja i nemira na širem području muslimanskog svijeta.¹

Mevlana pjesnik mezheba ljubavi

Rumi u cijelom svijetu slovi kao pjesnik ljubavi, jer pripada *mezheb-i išku*. Ljubav (عشق) je ključna riječ koja prati iskustva sufija. U arapskom i perzijskom jeziku njezin semantički ekvivalent je *išq*, čija etimologija obuhvata i naziv biljke *slak*, *hladolež* – gustu, izuvijanu biljku koja se redovno i gusto ispreplete s biljkama uz koje raste, tako da postanu jedno. Riječ *išq* smatra se vrlo prikladnom za ovu vitalnu, izvornu suštinu koja znači opstanak ljudskom biću u ovom osjetilnom svijetu i njegovo uzdizanje svjetlosnim putem ili kraljevskim putem mudrosti i ljubavi koji završava na *Sinaju*, metafori *Pradoma*.² Naime, znanje i potraga za znanjem obaveza je svakog onog ko želi steći istinski status i podložiti se Bogu a sa sviješću da niko ne može voljeti Boga bez poznavanja Boga. To znači da bi ljudi morali pristupiti učenju osnova Kur'ana, teologije, prava i filozofije, pa tek onda učiti kako da vole. Sam je Mevlana Dželaluddin Rumi ustvrdio: “Filozofi su se suglasili s pravnim učenjima u svim vjerskim pitanjima koja

se odnose na Šerijat, to jest u svim pitanjima koja se odnose na domen Zakona.”³ Ali ova izjava velikog Mevlane podrazumijeva da postoje vjerodostojne stvari koje nisu povezane sa Šerijatom u odnosu na koje se filozofi ne moraju nužno složiti s pravnim učenjima. Važno je napomenuti da sufije nisu negirali utvrđene teološke i pravne škole, niti su odbacivali njihovu važnost, s obzirom na to da su često i sami bili poštovani i ugledni članovi ovih škola. Sufije su na svom razvojnem duhovnom putu ljubavi činili sve da ukažu na dinamično i vječno transformirajuće razumijevanje sebe, svijeta oko njih i Božanskog kroz čuvstvo ljubavi. Protagonisti pak *mezheb-i iška*, bilo da su odbacivali pravne škole ili ne, iznosili su svoje istine ravnopravno s istinama pravnih škola, pa se zato legalistička tumačenja ne smiju uzimati kao jedina normativna.⁴

U literaturi *mezheba ljubavi* koja se sastoji od ogromnog tekstualnog korpusa (Mevlana, Hafiz, Nizami, Sadi, Attar, Džami i drugi) nastalog tokom više stoljeća prema paradigmatom ključu i glasu brojnih autora – pogled na svijet i način života ljudske ljubavi prema Božijoj Ljepoti manifestira se i kao ovozemaljska ljepota, pa je zato valorizirana kao vrhunsko ljudsko osjećanje, osjećajnost, djelatnost i stanje. U svim ovim djelima etička i estetička paradigma dobija poseban oblik, svodi se na izraz *mezheb Ljubavi* (*mezheb-i išk*), za koji se kaže da ga je u liriku uveo Attar. Pod ovim mezheбом se podrazumijeva ljubav kao način na koji se biva muslimanom, način bivanja s Bogom, način identifikacije iskustvenosti i življenja s vrijednostima i značenjem Božanske Istine. Zemaljska ljubav – ljubav prema ljudskom biću – nestvarna je metaforička ljubav (*išk-i medžāzī*). Ona je samo iskustveno sredstvo putem kojeg se dolazi do spoznaje stvarne istinske Ljubavi, ljubavi za Istinskim, ljubavi u ozbiljenoj Istini. U konceptualizaciji i praksi *mezheb-i iška*, Voljeni je u isto vrijeme vanjski oblik metaforičke

¹ Jalal al-Din Rumi, Moulana, *Signs of the Unseen: the Discourses of Jalaluddin Rumi*, introduction and translation by W. M. Thackstone, Jr., Threshold Books, Putney, Vermont, 1994, str. vii–viii.

² Sabaheta Gačanin, “Terms and Metaphors in *Tasawwuf*

Discourse”, *Philosophy Study*, Vol. 2, No 4 (2012), str. 285.

³ Nev’i Efendi, *Netâyic el-Fünûn*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, str. 126–127.

⁴ Sh. Ahmed, *What is Islam?*, Princeton University Press, Princeton – Oxford, 2016, str. 44.

ljubavi i izvor za izvođenje značenja kao Istinskog. Ljubav djeluje kao iskustvo koje uzdiže, putem kojeg se shvata, prima i iskušava vrlina najviše Istine.⁵

Rumijev utjecaj

Vrlo je teško sažeti Rumijev doprinos i značaj u ovom kratkom radu. Ovdje ćemo ukazati samo na neke dimenzije njegovog ogromnog duhovnog, sociološkog i kulturalnog utjecaja u muslimanskom svijetu kroz njegova djela: *Mesneviya*, *Divan-i Šems* i *Fihi ma fih*.⁶

Rumijevo raskošno sufijsko prozno djelo *Znakovi nevidljivog (Kitab fih ma fih)*⁷ predstavlja njegovih trideset ezoterijskih razgovora. Ovo djelo se odlikuje nesvakidašnjom dubinom i suptilnošću kojima se pojašnjava fenomen tesavvufa na razini pojedinačnih pitanja za one koji tragaju za spoznajom. Jezik sa svojim dubinskim značenjima bremenit je simbolikom, gotovo nedokučiv običnom čitatelju. Smatra se da je nadahnut jednim segmentom iz Ibn Arebijevog *Futuhata*.⁸

Njegovo remek-djelo od 26.000 stihova *Mesnevī-yi ma'nevī*, vjerovatno je najčitaniji, najviše recitiran i najviše proučavan tesavvufski tekst u intelektualnoj historiji. Ono je satkano od anegdota, apologija, navoda iz Kur'ana, poslaničkih predaja, refleksija, hermeneutike ajeta, mističkih kazivanja, legendi, izreka i pouka sufijskih velikana, basni i parabola s brojnim literarnim digresijama, aluzijama i asocijativnim gomilanjem slika za kontemplaciju upućenih u duhovna znanja, čime je Mevlana

obuhvatio sve perspektive duhovnog učenja islama. U svojim razmatranjima dotiče se svih relevantnih stvari vezanih za čovjeka i njegovo bitisanje u univerzumu. On daje primat esenciji stvari, dok egzistencija ima sporednu ulogu, ulogu akcidencije koja se pridaje esenciji. Između ostalog, raspravlja neizravno o fizici i psihologiji te o pitanjima eshatologije i duhovnog sjedinjenja. Mevlana Rumi svojim ultrasenzitivnim i ultraracionalnim sufijskim iskustvom putem navoda i tumačenja na jedan poseban način uvezuje duhovnost, racionalnost i univerzalni moral. Kao vrlo pronicljiv analitičar i logičar i još vještiji metafizičar, zorno potvrđuje nedavna otkrića kvantnih fizičara koji su ustvrdili da samo prisustvo istraživača mijenja prirodu onoga što se proučava.

Mesneviya predstavlja okean gnoze koji krije sveukupnu sufijsku mudrost, spjevanu na ideji Tevhida i upućenu svim ljudima univerzuma, bez razlike u vjeri, naciji i boji kože, a uvjeti spasenja su samo iskrenost i ljubav:

*Dodite, dodite, svi u prostor harabata
ne bojte se, ne bojte se, vi daljine harabata
Svi pijani, razoreni i očiju punih suza
kao sunce zasjajte u dvorištu harabata
Ne bojte se, dodite, samo dodite
grješnike će odriješiti Vladar harabata.*⁹

Mnogi su se istraživači bavili Mevlaninim životom i djelom.¹⁰ Reynoldu A. Nicholsonu (1868–1945) trebalo je punih 15 godina (od 1925. do 1940) da na

⁵ Sh. Ahmed, *What is Islam?*, Princeton University Press, Princeton – Oxford, 2016, str. 83.

⁶ Objavljena su također 144 Rumijeva pisma koje je za života razaslao na adrese dostojanstvenika Konje. Vidjeti: Sabaheta Gačanin, *Pisma. Uvodna studija o tumačenju pisama kao izvora za opću, kulturnu i književnu historiju*, Orijentalni institut UNSA, Sarajevo, 2018, str. 23.

⁷ U prijevodu Munira Drkića na bosanski jezik ovo djelo naslovljeno je kao *Tajne uzvišenosti*, Bookline, Sarajevo, 2011. Djelo se sastoji iz 72 poglavlja, koja predstavljaju prigodna obraćanja Dželaluddina Rumija s minbera u posljednjim godinama njegova života. (Op. ur.)

⁸ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo 1999, str. 161.

⁹ Mevlana Dželaluddin Rumi, *Divan-i Šems*, s perzijskog Muamer Kodrić, Lingua Patria, Sarajevo, 2005, str. 49.

¹⁰ Među njima spomenut ćemo samo neke: Šemsuddin Ahmad El-Aflākī (14 st.), Arthur J. Arberry (1905–1969), Reynold A. Nicholson (1868–1945), Badī' al-Zamān Fōūzanfār (1903–1970); Abd al-Hosain Zarrinkūb (1923–1999), Annemarie Schimmel (1922–2003), Eva de Vitray-Meyerovitch (1909–1999) Ğalal al-Din Homaeī (1900–1980), William C. Chittick, Hosain M. Gomšei Elahī, Colin Stuart, Coleman Barks, Kabir Helminski, Refiq Abdulla i drugi.

engleski prevede svih šest tomova *Mesnevi*.¹¹ Ni-
zom stihovanih priča Rumi izražava neiscrpiv uvid
i saznanja o bezbrojnim značenjima poimanja i živ-
ljenja islama, ali i kao sufijsko iskustvo koje prko-
si smislenom opisu, to jest treba ga kušati da bude
spoznat. Ona je, prije svega, knjiga o životu opijeo-
nog božanskom ljubavlju. Ustvari, ona se smatra
ezoterijskim tumačenjem kur'anskog sadržaja i ne-
kom vrstom kompendija u kojem su sukusirane sve
temeljne ezoterijske discipline iskazane vrlo rasko-
šnom simbolikom i metaforama tesavvufskog registra.
Mevlana svojim poetskim kazivanjima suptilno plete
priče u kojima ukazuje na mjesta u univerzumu, u
svijetu mnoštvenosti, na kojima se pojavljuju trago-
vi i Božiji znakovi koji očituju Tevhid. On svakim
svojim stihom ukazuje na očitovanje Božijih Imena
i Atributa na uvid oku koje razlučuje stvari. Za Me-
snevi se može ustvrditi da je ona sufijska epope-
ja o poništenju ega i prevazilaženju svih prepreka s
kojima se suočava putnik na duhovnom putu, o po-
vratku iskonskom zavičaju, o duhovnom sazrijevanju
i strpljivosti koja je nužna na putu duhovnog preo-
bražaja. Poimanjem istinskog poretka stvari, čovjek
će u predjelima duše polučiti znanje o prirodi Zbilje
koja rezultira razumijevanjem i mudrošću življenja
u skladu s drugim ljudima i prirodom. Sam Mevla-
na veli za svoje djelo da je prožeto istom svjetlošću
kojom se Bog opisuje u Kur'anu:

“Ova knjiga Mesnevi – Knjiga dvostiha. Ona
je izvor izvornih izvora vjere o otkrivanju taj-
ni za stizanje konačnom cilju (stizanju do Boži-
je milosti), jasnom saznanju i vjerovanju. Ovo je
najveći Allahov zakon (fikh) i Allahov najsajjniji
tumač i najočitiji Allahov dokaz. Primjer Njego-
vog Nura (Svjetla), jeste udubljenje, niša, u zidu
u kojoj ima svjetiljka¹² koja svijetli svjetlom ja-
čim od svjetla zore.”¹³

¹¹ Bio je veoma plodan autor, izdavač, redaktor i prevodi-
lac u oblasti klasične perzijske književnosti i islamskog
misticizma. Jedan je od najistaknutijih i najutjecajnijih
poznavalaca Rumija na Zapadu, a njegov prijevod *Me-
snevi* je i danas se smatra izuzetno cijenjenim, referen-
tnim i pouzdanim.

¹² Kur'an, 20:35.

Mevlana kao i svi oni koji su iskusili istine iz
Svijeta tajanstva i bili upućeni u duhovno znanje
izbjegavali su da opisuju narav duhovnih svjetala i
njihov blijesak. Iako su priznali da su istine Drugog
svijeta neopisive, ipak su tragali za značenjima rije-
či koje bi makar neznatno dale naslutiti silinu njio-
va iskustva. Stoga su koristili vrlo složen simbolički
jezik i metaforiku.

U vezi s navedenim i Mevlana Rumi u svojim
stihovima često jezikom simbola suočava čitatelja s
istinom čije epistemološke domašaje ne može dose-
gnuti i poetski ukazuje da ono što je drugima tajna,
arifu postaje otvorena kapija tajni:

*Prije stvaranja Svemira Saturn su vidjeli
Prije postojanja sjemena hljeb su vidjeli
Kada se prestaneš baviti mislima o onom što je
prošlo i onom što dolazi
Slobodan si od ovoga, sasvim jasne postaju teške stvari.
(M II, 174, 177)¹⁴*

Dešava se da u ovakvim i sličnim primjerima me-
taforičko značenje pojedinih slika bude fiktivno po-
tisnuto “gubljenjem” tonaliteta konotativnosti zbog
naučnih saznanja modernog čovjeka, o kojima je su-
fija usljed stvaralačke imaginacije već davno imao
savršeno jasnu viziju. Zato ovakve metafore ne gube
ni na ljepoti ni akutelnosti, redovno gradeći alego-
rijske slike. Najbolje to ilustrira mevlevijski *semā*,
koji je za Mevlanu identičan atomu koji se okreće
oko sebe. Plešući atomi su metafora, ali i činjenica,
dakle bez metaforičnog transfera. Nekad je to zna-
čilo samo česticu, golim okom vidljivu, dok danas,
zahvaljujući istraživanjima kvantne fizike, ima sa-
svim drukčiju interpretaciju. Dakle, derviš koji pleše,
atom koji pleše, atomi koji ispunjavaju i pustinju i
zrak metafora su s različitim epistemološkim doma-
šajima, ovisno o obrazovanosti recipijenta. Naime,

¹³ *Uşul uşul üşul al-dîn fi kashf asrâr al-wuşul wa al-yaqîn
wa huwa fiqh Allâh al-akbar wa şar`Allâh al-azhar wa
burhân Allâh al-aşhar maşalu nurihi ka-miškâtin fihâ mi-
şbâh*. Prijevod prema Dželaluddin Rumi, *Mesnevi*, 1, s
perzijskog preveo i komentare napisao Ahmed O. Mešić,
Tuzla, 2016, str. 29.

¹⁴ Rumi, *Mesnevi* II/174, str. 177.

Teorija superstrune kaže da čestice supstance uopće i ne postoje kao takve, već da postoje samo sićušni, njihajući uzlovi energije poput linije: sve – svjetlost, zvuk, toplota, elektricitet – sastavljeno je od subatomskih čestica koje su samo jedan vid energije, a koje su stalno u pokretu poput talasa – masa prelazi u energiju, energija u masu. Zrak, voda, naše tijelo, čak i sama planeta, u osnovi su koncentrirana energetska polja koja opstoje na različitim frekvencijama. Ova teorija pretpostavlja da je fizička realnost u suštini nestvarna. Sama energetska polja su stvarna. Ona su suština univerzuma, a ne materija. Materija je prolazna manifestacija polja. O ovoj energiji koja vibrira u kvantima, Mevlana Rumi veli:

*Zar bi sufija mogao ne zaplesati, kao atom oko sebe
vrteći
Na Suncu vječnosti, kako bi se izbavio od propasti
prolaznosti.*¹⁵

Ili na drugom mjestu, Rumi alegorijom *semā* plesa ponovo ukazuje na ova saznanja kvantne mehanike – da se sve vrti ukруг, sve vibrira, kako čovjek tako sve oko nas:

*O danu svani! Atomi plešu
s dušama, izgubljenim u zanosu, plešu
Na uho ću ti šapnuti kuda vodi ples.
svi atomi što ispunjavaju zrak i pustinju
Dobro znaju da su obuzeti poput nas
i da svaki atom sretan il' nesretan
Zaglušen suncem posvemašnje Duše.*¹⁶

Njegovo vrlo značajno djelo jeste i veliki *Divan-i Šems*, zbornik sufijske poezije, koji obuhvata 38 000 stihova ili 3300 gazela, posvećen tajanstvenom Šemsu Tebriziju. Poezija ovog divana odlikuje se snažnim estetskim i psihološkim senzibilitetom u opisu načina spoznaje, valorizacije i tumačenja principa svjetonazora kao medijuma za mobilizaciju

i inkorporaciju najuzvišenijih vrlina u manir, ethos i kritički princip življenja društava onako kako su sačinjena. Stihovi *Divana* se usljed božanskog nadahnuća odlikuju ritmom, muzikalnošću i čuvstvom zanesenosti u kraljevstvu najčistije božanske Ljubavi u Sjedinjenja s Voljenim.¹⁷

Sve do pojave misterioznog Šemsa iz Tebriza, Mevlana Rumi vodio je vrlo produktivan intelektualni i pedagoški život u Konji, držeći predavanja o različitim duhovnim oblastima islamske učenosti onima koji tragaju za spoznajom. Rumijeva prava duhovna avantura započinje 1244. godine s njegovim iznenadnim susretom sa tajanstvenim prijateljem iz Tebriza koji će ostaviti trajan pečat na Rumijevo sufijsko učenje i tvoriti posve novu duhovnu perspektivu u njegovu kasnijem sufijskom napredovanju nakon Šemsovog odlaska iz Rumijevog života. "Njegovo potpuno priklanjanje ljubljenom Šems-i Tebriziji, neodoljivoj osobi neobičnog ponašanja, čudnog i zahtjevnog mistika koji je upalio u njemu vatru mistične ljubavi [...] ljubavi koja ga je uznemirila i uzrokovala mu da mjesecima zanemaruje svoju obitelj i svoje učenike."¹⁸

Često se nastojala među tumačima Rumijevog života i misli povući paralela između Rumi–Šems i Hidr–Musa, a.s. Oni tumače Šemsovu ulogu u Rumijevom životu kao Hidrovu ulogu u Musaovom, a.s., životu. Naime, Šems je Rumija u najdublje tajne sufijske ezoterijske gnoze, kao što je Hidr, vječni poslanik svetopovijesne mudrosti i poslanstva, poučavao poslanika Musaa skrivenim značenjima poruke koju je prenosio Musa svom narodu u egzoterijskoj formi. Na ovo navodi čuveni dijalog Rumija i Šemsa pred njegovim učenicima, nakon kojeg se Rumi povukao sa Šemsom 40 dana.¹⁹ Taj Rumijev odnos sa Šemsom iskazan je u prekrasnim gazelima njegovog *Divān-i Šems*, u kojima postavlja čvrsto temelje koncepta i ethosa mezheba ljubavi koji će animirati

¹⁵ Rumi, *Mystical poems of Rūmī*, trans. Arthur J. Arberry, University Chicago Press, Chicago – London, 2009, str. 181.

¹⁶ Rumi, *Rubai'at*, navedeno prema: Eva de Vitray-Meyero-vitch, *Antologija sufijskih tekstova*, Zagreb, 1988, str. 177.

¹⁷ Usp. R. A. Nicholson, *The Mystics of Islam*, World

Wisdom, Bloomington, 2002, str. 37–48.

¹⁸ Annemarie Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1975, str. 13.

¹⁹ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, str. 158.

muslimanska društva, posebno ona pod osmanskom upravom. Gotovo svaki gazel govori o Šemsovom utjecaju na duhovno profiliranje Rumija. O svom prijatelju i ljubavi koja ga je pokrenula na duhovni rast u jednom stihu ovako veli:

*Bez pomoći i bez vodstva Šemsa iz Tebriza
nit' bi Mjesec ti vidio nit' bi more opazio.*²⁰

Nestanak Šemsa je u posrednoj vezi s nastankom *semā*, ritualnog okretanja, koji je bio izraz njegovog duhovnog ushita i njegove mistične filozofije, odnosno najprirodniji način očitovanja najdubljih čuvstava:

*Plesom sema hvalimo Te svakog jutra i večeri
Svjetlom časti odjeća sija onih što plešu sema.*²¹

Šemsov uticaj na Rumija je bio golem i očigledan je iz svakog stiha *Divana*, kao iz stihova unutar same *Mesnevice* kojim hvali svoga prijatelja zbog mudrosti koju mu je prenio i vidika gnoze koje mu je otvorio, trenutaka u kojim nestaju prostor i vrijeme, gdje nestaju forme fizičkog svijeta i utapa se u duhovnu istinu:

*Blažen je časak koji provedosmo zajedno, ti i ja
dva lika, dva tijela, a jedna duša bijasmo ti i ja
Boje vrtova i poj ptica dat će nam život vječni
u bašči mirisnoj kad se sretnemo ponovo, ti i ja
Zvijezde s neba doći će da na nas pogled bace
mjesec ćemo im pokazati tada, zajedno ti i ja
Ti i ja, ja i ti, u zanosu sjedinjeni
radosni i bez praznih riječi, ti i ja
Ptice će se nebeske od zavisti izjesti
ondje gdje se budemo sretni kikotaći, ti i ja
Ali, gle čuda golema! Ovdje smo, u istom gnijezdu,
a jedan u Iraku, drugi u Horosanu, zajedno nismo ti ja.*²²

U iskustvu ovakvog konzumiranja ljubavi Rumi postaje pjesnik, budući da je svoje iskustvo mogao artikulirati samo kroz nadahnuta poetska kazivanja. Onaj koji je tražio Šemsa “[...] našao ga je u sebi, blistavog poput Mjeseca. Lirska poezija izvučena iz ovog iskustva napisana je iz osjećaja potpune identifikacije; umjesto korištenja vlastite olovke, Dželaluddin je koristio njegovo ime.”²³

Ezoterijska dimenzija egzegeze

U muslimanskom literarnom diskursu Rumijeva *Mesnevice*, iako nije pripadala žanru formalnog tefsira već književnosti, važi kao jedan od dva ili tri najvažnija teksta (a za mnoge jedini i najvažniji tekst) kojim se mogao tumačiti Kur'an na širem geografskom prostoru. Naime, 26.000 stihova *Mesnevice* su historijski egzemplari kreativnog i istraživačkog angažmana na tekstu Kur'ana – to je egzegeza ponovnog promišljanja, rekonfiguracije, reprezentovanja, preformulacija, revalorizacija i rekontekstualizirane naracije. Kroz spiralni kontinuum na stotine stihovanih priča koji liče na romane bez kraja²⁴ o ljudima iz svih kategorija društva: zlatara, trgovca, hamamdžija ili sluga, kraljeva, vezira, velikodostojnika, poslanika, duhovnih velikana i inih priča o tegobama duhovne izgradnje čovjeka – velikog džihada, kako je to Poslanik naznačio.

On je u svojim stihovima izatkao brojna tumačenja samog teksta Kur'ana interpoliranjem kratkih odlomaka, pojedinačnih ajeta ili fraza u ogromnu i bogatu tapiseriju pripovijesti kojoj njegova *Mesnevice* daje *značenje*. Brojni dijelovi *Mesnevice* izričito su kao egzegeza pojedinih Kur'anskih ajeta, ali nemaju sličnosti ni sa bilo kojim tekstom korištenim u objašnjenju ovih ajeta u priznatom žanru tefsirskih djela. Nalazimo i obrnute situacije da se ajeti iz Kur'ana koriste kao instrumenti egzegeze Rumijevih priča. Drugim riječima, *Mesnevice* neka značenja Kur'ana posmatra u potpuno novom narativnom kontekstu u kojem se percipira novo kontekstualizirano značenje. Na taj način, Kur'an i njegov korpus egzegeze funkcioniraju kao predtekst i podtekst za tekst *Mesnevice*.

Važno je ovdje napomenuti da se u osmanskim medresama kur'anska egzegeza izučavala kao predmet u višim razredima školovanja; osnovni udžbenik je bio *Keššaf* El-Zamahšerija (u. 1144), najčuvenije djelo leksikološki i historijski utemeljene racionalne

²⁰ *Divan-i Šems*, str. 35.

²¹ *Divan-i Šems*, str. 54.

²² *Ibidem*, str. 39.

²³ A. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, str. 314.

²⁴ Sh. Ahmed, *What is Islam?*, str. 306.

hermeneutike. U osmanskom društvu, izvan osmanskih medresa u tefsirsku domenu redovno je ulazila *Mesnevija* kao alter-egzegeza, koja je utemeljila drugačiju hermeneutiku s različitim registrom i koja je ponudila semantičke mogućnosti izvan onih reproduciranih unutar akademija tefsira.²⁵ Baš kao što je i prije njega Ibn Arebi mapirao svoj semantički kosmos s najvećim mogućim stepenom inkorporiranja i referiranja na Kur'an i Hadis. "I nikako nije pogrešno razmatrati da je rad Šejh-ul-Ekbera [...] u cjelini kur'anski komentar."²⁶ Međutim, hermeneutika Ibn Arebija, inspirirana Božjim nadahunćem, bila je kao što je bio i sam Mevlana Rumi, radikalno drugačija od onih koji su pravnici i teolozi preferirali.

*Istina je da naš semā nije igra
To je tajna božanska, a ne samo medžazi
Onaj koji uzima naš sema kao igru
Nije ratnik vjere, nego leš.*

Iz Mevlaninog naučavanja

Ideja da istinsko znanje o Bogu, univerzumu i ljudskoj duši mora biti preduvjet za istinsku duhovnost, koja je strana danas većini ljudi, zauzima centralno mjesto kod Rumija, kao i općenito u islamskoj tradiciji. Za Rumija i njegove učene savremnike istinsko i svrhovito znanje je samo ono znanje koje daruje uvid u istinitost Krajnje Istine koja se razlijeva ispod površine stvarnosti iskustvenog svijeta. Ovo znanje crpi se iz Knjige, koja je ključ kapija univerzuma i ljudske duše.²⁷

Rumi svojim stihovima i kazivanjima tumači tajne iz tri najvažnija kraljevstva – Objave, univerzuma i duše, kroz čije tumačenje otkriva i bliže pojašnjava znanja o postanku, kosmologiji i duhovnoj psihologiji, što je temeljna tema u svim formama islamskog nauka i učenosti.

Rumi razvija ideju o egzistencijalnom poravnanju dviju formi postavljenih na dva pola. Duhovno

uspinjanje u smislu prevladavanja svakodnevnih stanja na duhovnom putovanju, prema Rumijevom poimanju, događa se na dvostrukoj egzistencijalnoj razini – kosmičkoj i psihološkoj. Putnik prelazi brojna duhovna stanja i stepene, koje često naziva ljestvicom, što je u njegovom simboličkom jeziku čovjekovo biće/bitak koje sufija nastoji dosegnuti s onu stranu svog kosmopovijesnog bića/bitka, poredeći to sa Poslanikovim Miradžom, prolaskom kroz nebeske sfere do same božanske Prisutnosti:

*Kada prevladaš ljudsku uslovljenost
u meleka ćeš se prometnuti, u to dvojbe nema
Sa Zemljom si tada posve završio
jer obitavalište će ti nebo biti
Izvi se, ipak, ponad svijeta meleka
prosegni u okean taj
Neka si ti, najzad, kapljica vode
da uzmogne postati morem.²⁸*

Ko želi nastaniti se u Zemlju čiste svjetlosti mora proći kroz sedam dimenzija ili sedam duhovnih stanja, sedam palača, da bi se dosegla vlastita primordijalna narav. Kod Rumija i Attara to je naslovljeno kao sedam gradova Ljubavi. Rumi ponekad govori o sedam stotina svjetlosnih zastora koji dijele salika od arifa, Očitovanja od Načela, Čovjeka od Boga.

Svjetlo Božije ima sedam stotina zastora: znaj, koliko svjetlosnih zastora, toliko i duhovnih stupnjeva. Iza svakog zastora ima određen broj Prijatelja Božijih, njihovi zastori se dižu red po red. Oni koji se nalaze na najnižoj razini, s razloga vlastite slabosti, ne mogu podnijeti svjetlost koja je ispred njih; na višoj razini, zbog slabosti njihova vida, ne može se podnijeti jača svjetlost. Svjetlost koja je pridržana za najvišu razinu, ona je tek trpljenje i kušnja onome ko ima slab vid. No, malo-pomalo njegov vid se privikava i, kad on presegne s onu stranu sedam stotina zastora, on tad postane Okeanom. (Mesnevija, II, 821)

New York Press, Albany, 1993, str. 24.

²⁵ Usp. Sabaheta Gačanin, "Moć znanja i knjige u osmanskom društvu: Bibliotečki profil kao refleksija intelektualnog kanona", *Pregled*, vol. LIX, 1 (2018).

²⁶ Michel Chodkiewicz, *An Ocean Without a Shore: Ibn 'Arabi, The Book and the Law*, State University of

²⁷ William C. Chittick, *Sufijski put ljubavi. Rumijeva duhovna učenja*, prev. R. Hafizović, Ibn Sina, Sarajevo, 2005, str. 16.

²⁸ *Divan-i Šems*, G 2; *Mesnevija*, IV, 3637. Navedeno prema R. Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, str. 164.

*To je tako, zato što Nur Istinitoga ima sedam
stotina zastora
Znaj da su ti zastori slični stepenicama. (M II, 821)²⁹*

Rumi naglašava temeljnu razliku između forme (surat) i značenja (ma'na). *Forma je sjena, značenje je sunce (Mesneviya IV, 4747)*. Forma je izvanjska pojava stvari, a značenje njena unutarnja i nevidljiva zbilja. Značenje je nešto što je znano samo Bogu.³⁰ Bog je s onu stranu bilo kakvog mnoštva, značenje svih stvari je, u konačnici, Bog.

*Znaj da je kraj vanjske ljepote u prolaznosti
a duhovni svijet ostaje vječno
Dokle ćeš se ti zabavljati igrom ljubavi prema ibriku?!
Ostavi ti ibrik i posude, pa onda traži Vodu.
(M II, 1020-1022)³¹*

Rumi često razmatra dihotomiju *značenje – forma* u pojmovima izvedenim iz filozofskog obrasca, a još češće u slikama i simbolima poezije. U binarnom odnosu su: zahir – batin, prašina – vjetar, pjena – more, ruža – trn, šećer – sirće itd.³²

*Vidjeh sebe kao trn, pa sam ruži pohitao
vidjeh sebe kao sirće, sa šećerom se pomiješao.³³*

Značenje se suprotstavlja formi i može se postići samo poricanjem forme snagom bezobličnosti. S tog stajališta, forma je mjesto, a značenje je bezmjesnost.³⁴

*Bezmjesnost je moje mjesto, neoznačenost moj je znak
Šta će mi tijelo, šta li duša. Duši svih duša sam pokoran.³⁵*

Rumi često naglašava razliku između oblika i značenja pojmovima postojanja i nepostojanja. Ako pažljivo motrimo, vidimo da je oblik ili postojanje samo prašina na vjetru.³⁶

*Sve dok si gruda zemlje u nebo se nećeš dići
tek kad se raspeš, prašinu tvoju vjetar će zrakom kovitlati
Ne razbiješ li svoj grumen zemlje, čovjek pravi nećeš biti
a smrt će svakako naposljetku grudu blata tu zdrobiti. (G)³⁷*

Oblik se izvodi iz značenja, a značenje se očituje kao oblik. To su vidljivi i nevidljivi vidovi jedincate zbilje, svaki je značajan na svoj način. Za većinu ljudi pogibelj počiva u pridavanju pretjerane važnosti formi, ne shvaćajući da ona izvodi svoje postojanje i smislenosti iz značenja.³⁸

*O svijete od vode i gline, dok sam tebe upoznao
sto hiljada jada i zala svakakvih sam iskusio.³⁹*

Duša – vidljivi oblik svijeta i svega što je u njemu, očituje skriveno značenje. Rumi ističe da sve dok čovjek ne prođe s onu stranu forme i pronikne u značenje, on neće biti kadar dokučiti istinsku prirodu duše. Šta god da se riječima kaže ima provizornu i dvosmislenu odliku.⁴⁰

*Umirite, umirite, i strast svoju umrtvite
Strast je okov što vas drži zarobljene i sapete
De, turpije sad uzmite i rešetke uklonite
Izbavljeni iz tamnice svi kraljevi postajete.⁴¹*

Stvarnost čovjekova jest njegova duša, dok je njegovo tijelo ili forma tamnica iz koje se on mora izbaviti. Tijelo je, zapravo, samo vidljivo očitovanje duše unutar svijeta.

Značenje obuhvata više od jedne razine, i ono može biti poistovječeno sa samim Bogom. Međurazine značenja su uzvišene forme i profinjene (*laṭīf*) u suodnosu s formama i tijelima, ali su tmaste (*kaṣīf*) u suodnosu s Bogom.

Baš kao što su ova tijela tmasta u suodnosu sa značenjima ljudi, tako su isto ta neizreciva i profinjena značenja u suodnosu s Bogom tmasta tijela i forme.⁴²

²⁹ Dželaluddin Rumi, *Mesneviya* 3, prev. Ahmed Mešić, Tuzla, 2016, str. 251.

³⁰ Chittick, str. 39.

³¹ Dželaluddin Rumi, *Mesneviya* 3, str. 299.

³² Chittick, str. 41.

³³ *Divan-i Šems*, str. 73.

³⁴ Chittick, str. 43.

³⁵ *Divan-i Šems*, str. 45.

³⁶ W. Chittick, str. 44.

³⁷ *Divan-i Šems*, str. 65.

³⁸ Chittick, str. 45.

³⁹ *Divan-i Šems*, str. 75.

⁴⁰ Chittick, str. 47.

⁴¹ *Divan-i Šems*, str. 41.

⁴² *Fihi ma fihi* 99/110–111, Navedeno prema: W. Chittick, Rumi, *Sufijski put ljubavi*, str. 50

Duša može biti razdijeljena na brojne razine, niže koje se pojavljuju kao forma i tijelo, u odnosu prema onim višim. Razlučuju se četiri osnovne razine: životinjska, ljudska, anđeoska (Džibrilova duša) i muhammedanska (duša svetih ljudi), iznad posljednje od tih razina je Bog Koji transcendirira dušu, ali na Kojega se često metaforički ukazuje kao na Duha.⁴³

*Istog trenu kad spustiše te na ovaj prašni svijet
ljestve ti pružiše kojim se možeš natrag gore pet'
Prvo mineral si bio, potom postao biljka,
onda životinja postala, al' ni to nije sve
Postade čovjek, pa imaš znanje, pamet imaš i vjeru
pogledaj kako gruda zemlje postade čitav jedan svijet
I nije dosta to što si čovjek, melekrom krilatim valja ti biti
stanište tvoje zemaljsko nije, u nebesa čeka te let.*⁴⁴

Rumi često ukazuje na životinjsku dušu pojmom *nafs* (*nafs*) koja se prevodi kao duša ili jastvo. U arapskom i perzijskom pojam *nafs* je katkad sinonim pojmovima ruh ili džan (duša). Sufije često ukazuju na dušu kao *nafs-i ammara*, duša koja naginje zlu. Duša po svojoj prirodi posjeduje svojstvo razlučivanja, koje je poznato kao um. Kod većine ljudi jastvo dobija bitku stoga što oni ne mogu praviti razliku između istinitog i lažnog, stvarnog i nestvarnog, značenja i forme. Kod poslanika i evlija um pobjeđuje, kao i kod onih koji ih slijede.⁴⁵

*Ne zaokupljaj se kradljivim jastvom i njegovim trudom
što god Božije djelo nije, to je uzaludno, to je uzaludno.*
(M II, 1063)

*Razbor tvoj priprosti, stekao je ćud magarca
On jedino razmišlja: Kako li do suha sijena?*
(M II, 1856–1857)

Um se u svom punom sjaju pokazuje kao Univerzalni Um (*'aqli kulli*) ili Um povrh uma. Um na tom stupnju može razlikovati značenje svake forme i motriti stvari kakve one jesu. Kod većine ljudi um

je zakriven talogom jastva. Tako zakriveni umovi pojavljuju se kao djelimični um različitih razina.⁴⁶

*Uoči dobro razlike između ta uma dva,
koje se razliježu od Zemlje do nebeskih sfera
Postoji um kao disk sunčani,
i onaj drugi od Venere il' meteora manji
Postoji blaženo treperavi um poput fenjera,
i onaj drugi poput iskre žara*
(M V, 459–461)

Središte čovjekove svijesti je srce, njezina unutarnja stvarnost, njezin smisao znan samo Bogu je srce (*dil, qalb*), što je sjena ili najspoljšinja ljuska srca u odnosu na luču u prsima.⁴⁷

*O dušo, otkud tebi ovaj udisaj?
Srce, kako to da možeš kucati?
O ptico, govori jezikom ptičijim
tvoje ću tajne znati saslušati.
I srce kaza: U Božijoj sam tvornici bio
vidjeh da će vodu i glinu zamiješati
Okolo tvornice počelo sam letjeti
čekajući kad će s poslom završiti
Ne mogah se odbraniti, te me uhvatiše
pa me odlučise u grudi zatvoriti.*⁴⁸

Stvaranje ili Univerzum i beskonačne forme koje ga ispunjavaju jest drugo ime za Božija djela, a Njegova djela su očitovanje Njegovih Atributa. Stoga na pitanje zašto je Bog stvorio svijet – odgovor je: u nakani da očituje Vlastita Imena i Atribute. To potvrđuju i riječi Poslanika, a.s.: “Bio sam skrivena riznica, pa sam poželio da budem spoznat. Stoga sam stvorio svijet kako bih mogao biti spoznat.” Svrha stvaranja je očitovanje (*izhār*). Kad bi svi atomi univerzuma bili Njegovi glasnici, bili bi nesposobni učiniti Ga dostatno poznatim.⁴⁹

*Zapita Davud: O, Gospodaru, od nas Ti koristi nije
u stvaranju dva svijeta kakva se mudrost krije?
A Bog će: Vremeniti stvore, Riznica skrivena bijah
pa htjedoh s dobrotom i milosrđem Ja da upoznam svijet.*⁵⁰

⁴³ Riječ *džan* (ğān) za dušu se često koristi da označi život u Rumijevim djelima, jer je život preciznije negoli duša s obzirom na blisku vezu između pojma život i duša. Chittick, str. 55.

⁴⁴ *Divan-i Šems*, str. 62.

⁴⁵ Chittick, str. 53.

⁴⁶ Chittick, str. 56.

⁴⁷ Chittick, str. 57.

⁴⁸ *Divan-i Šems*, str. 48.

⁴⁹ Chittick, str. 69.

⁵⁰ *Divan-i Šems*, str. 31.

*Univerzum je stvoren zbog traga očita,
da Riznica Mudrosti ne bi ostala skrivena
On reče: Bijah Riznica skrivena. Čuj! Ne gubi dodir sa
vlastitom biti, učini je da bude očita!*
(M IV, 3028–3029)

Ako je Adem prototip ljudskog savršenstva, tad se poslanik Muhammed – koji je kazao: bio sam Poslanik u času kad je Adem još bio između duha i tijela – može zvati “prototipom prototipova”. Stanje savršenog čovjeka, koje je dosegnuo Poslanik, najuzvišenije je koje se može zamisliti; svi drugi poslanici i evlije su poput zraka njegova sunca.⁵¹

*Motrih svoju unutanju svijest i skrivenog univerzuma
dah, a Adem i Hava bijahu ovog svijeta prah.*
(M III, 4542)

*Uspiješ li sagledati samu zbilju stvari,
vidjet ćeš imućnik kojem se diviš jedno je obično ništa.
Jedino je Ahmed zbilja postojeći,
a Bajezid, Džunejd, Edhem – svi su oni ništa.*⁵²

Izuzetnost čovjekova stanja izražena je u poznatom Božijem iskazu koji je prenio Poslanik. Iako se Bog obraća samom Poslaniku, Rumi smatra da se taj iskaz odnosi na čovjeka u stanju duhovnog savršenstva: “‘Da tebe nije, Ja nebeske sfere stvorio ne bih!’ Na isti način Rumi tumači ajet: *Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali.* (Kur’an, 108:1). Otuda se zna da je Muhammed temelj. ‘Da tebe nije, Ja nebeske sfere stvorio ne bih.’ Sve stvari koje postoje – plemenitost, podložnost, uzvišena stanja – Njegov su dar i sjena, jer su se one očitovala iz Njega.”⁵³

*Kad Njega ne bi bilo, more ne bi imalo divne talase,
ribu nit’ kraljevsko biserje
Kad Njega ne bilo, Zemlja ne bi riznice krila i bez
jasmína bi bila.*
(M VI, 2105–2106)

Uputstva o svakidašnjoj disciplini i pravila sufija na duhovnom putu prenosila su se usmeno od učitelja do

učenika. Sufije se ne ograničavaju na elemente Poslanikova sunneta kodificiranog u Šerijatu. Oni naglašavaju dublje razumijevanje značenja onog obrednog, kao nečeg suprotstavljenog svojoj formi; oni dodaju i neke druge.⁵⁴

Upravo zbog ljubavi na koju poziva Mevlana, njegova djela nose snažnu poruku, a njegova poezija ne niže samo pjesničke slike nego i raznolike poruke, uključujući i socijalne. Mevlana Rumi se u proteklim stoljećima zasigurno istakao kao jedan od nekoliko najangažiranijih perzijskih pjesnika. *Mesneviya* ima snažan i do danas vitalan doprinos afirmaciji interkulturalizma, naročito danas u aktuelnoj globalnoj orijentaciji etnocentrizma, ksenofobije i neprijateljstva s drugim i drugačijim, kad se multikulturne multikonfesionalne i multijezične zajednice raspadaju uz velike sukobe, nemire i ratove.

U novijim istraživanjima u pogledu *Mesneviye*, koja promovira snažne poruke ljubavi i tolerancije, mnogi se istraživači fokusiraju na etičku i društvenu kategoriju mira,⁵⁵ koje su u srazu s ljubavlju kao takvom, a čime snažno pulsira i isijava sav književno-filozofski opus multiperspektivne kompleksnosti autora Mevlane Dželaluddina Rumija.

Mevlana Rumi svakom čovjeku neposredno prisno i povjerljivo, ali i simbolično kazuje o božanskom amanetu mira i njegovim blagodatima. Posebno su istaknute bolesti duše (samoprecjenjivanje, neznanje, strasti, samopotcjenjivanje itd), koje je Rumi precizno dijagnosticirao kao destruktivne komponente, kao i samospoznaju – konstruktivnu komponentu – koja snaži emocionalne potencijale ljubavi, čovjekoljublja i miroljubivosti, o čemu veli: Harmonizacijom suprotstavljenih sila unutar čovjeka, uspostavlja se unutarnji mir koji tada omogućava mir na relaciji čovjek-čovjek i čovjek-priroda. Zle sile unutar čovjeka – pohlepa, neznanje i neobrazovanost – generiraju najrazličitije zloupotrebe, nered, sukobe i ratove u svijetu.⁵⁶ Rumi kroz mnogobrojne stihove *Mesneviye* poručuje da pojam mira označava stanje razumijevanja u međuljudskim odnosima,

⁵¹ Chittick, str. 83.

⁵² *Divan-i Šems*, str. 57.

⁵³ F 105–106/117. Navedeno prema W. Chittick, str. 86.

⁵⁴ Chittick, str. 177.

⁵⁵ O ovoj temi vidi Elvir Musić, *Mevlana i mir. Rat i mir u djelima Mevlane Dželaludina Rumija*, Mevlana University – Mevlana Research Center, Konya, 2015.

⁵⁶ *Ibidem*, str. 125–138.

saglasnosti i dogovora među osobama koje potječu iz različitih civilizacijskih, kulturoloških i interesnih sfera te takve zastupaju i različite poglede na svijet.

Završno slovo o Mevlani iz Ruma

Kratkim pregledom Rumijeve poezije i naučavanja jasno je da ona nije niz nerazumljivih asocijacija daleko od života i njegovih strujanja. To je specifična poetika koja komunicira sa čitateljima i potiče procese samoaktuelizacije, što je ključni pojam i savremene humanističke psihologije. Mevlana Rumi svakom svojom porukom potiče pojedinca da se preispituje i da nauči da sluša i djeluje po nalogu unutarnjeg glasa srca ispunjenog ljubavlju u kojem je pritajena snaga božanske energije. Njeni signali kad oslabe stvaraju negativni naboj koji generira emocije, a one narušavaju red i u unutarnjem i izvanjskom svijetu. Oni ljudi koji podignu svoju svijest na višu razinu harmonizirajući svoje unutarnje emocije kao svoju metapotrebu, postižu samoaktuelizaciju nadilazeći tako osnovne instinktivne i biološke potrebe. Tako aktivirana viša razina svijesti božanskom iskrom Ljubavi potiče ljude na djelotvornu socijalnu angažiranost, uvijek birajući progres, posvećenost i ustrajavanje bez obzira na poteškoće i prepreke, čime odišu Mevlanine poruke.

Glede društvenog utjecaja Mevlanina učenja, najbolji argument jeste da se melevijski tarikatski središte u Konji, gdje se nalazi i Rumijevo turbe, tako brzo širio da je postao jedan od najutjecajnijih sufijskih redova u područjima pod osmanskom upravom, s brojnim sljedbenicima i snažnom finansijskom bazom koja je podržavala izgradnju i održavanje mreže melevihana u svakom urbanom centru. Ove melevijske tekije djelovale su kao određeni institucionalni prostori,⁵⁷ ne samo za izvedbu karakterističnog vrtložnog melevi-zikra nego i za tumačenje *Mesneviye*, koja je postala najcitiraniji i najproučavaniji tekstualni izvor značenja u osmanskom društvu nakon Kur'ana.

Dokaz vitalnosti tog pobudnog impulsa *Mesneviye* u procesu samoaktuelizacije jest činjenica da je na našim prostorima još u 16. stoljeću utemeljena katedra *Mesneviye*, na kojoj su tumačeni njezini stihovi, s ciljem poticanja unutarnjeg razvoja ličnosti kako bi vlastite potencijale angažirali u svojoj društvenoj sredini. Prvu katedru u Bosni utemeljio je Derviš-paša Bajezidagić, državnik, vojnik i pjesnik, a potom, u kasnijim stoljećima, u kontinuitetu, u brojnim gradovima djelovali su kružoci na kojima su, zasigurno, osim Rumijeve *Mesneviye* i njegova druga djela bila tumačena, što je ovisilo o obrazovanosti mesnevihâna.⁵⁸

Rumijeve *Mesneviya* prepisivana je, štampana i čitana u regionu od Balkana do Bengala, u prilog čemu govori broj rukopisa i štampanih primjeraka, koji su preživjeli do danas. Nesumnjivo, razlog tome je što su ona imala snažnu edukativnu funkciju, s obzirom na to da su poučavala načinu promišljanja, čitanja, komunikacije i življenja. *To je način postojanja i istrajavanja, mezheb koji artikulira i pripovijeda, prenosi, iznosi i istražuje lična i društvena značenja i vrijednosti.*

Interesantno je da je većina sociologa na Zapadu, poznatih po svojim radovima o temi ljubavi, otkrila i citirala poeziju Mevlane ne shvatajući da oni razumijevaju riječ ljubav tek kao zastor preko Zbilje, kao pjenu na moru ili prašinu u galopu konja. Nisu shvatili riječ ljubav kao inicijalni impuls za duhovno putovanje čovjeka. S obzirom na to da riječi nikad ne mogu prenijeti značenje ovako izvanrednog, nedokučivog božanskog dara, pjesnici su koristili ljušturu riječi za ono što su oni koji ne znaju nazivali ljubavnom poezijom, da bi prikriili vrhunsko blaženstvo, radost i zadovoljstvo koje doživljava zaljubljenik u Boga.

Ljubav, tolerancija, znanje i mir kao etička i društvena kategorija, koju je Rumi promovirao još u 13. stoljeću, u zapadnoj misli dobila je legitimitet tek u Prosvjetiteljstvu s Kantovim čuvenim kraćim ogledom poznatim kao *Vječni mir*. Mevlana Rumi

⁵⁷ Shamsuddin Ahmad Aflaki, *The Feats of the Knowers of God*, prijev. John O'Kane, E. J. Brill, Leiden, 2002, str. 200.

⁵⁸ Vidjeti Sabaheta Gaćanin, "Katedra *Mesneviye* Derviš-paše

Bajezidagića u Mostaru", *Život, djelo i vrijeme Derviš-paše Bajezidagića*, zbornik, BZK Preporod, Gradsko društvo Mostar, Fakultet humanističkih nauka u Mostaru, Mostar, 2005, str. 117–120.

je tvrdio da je duhovnim usavršavanjem kroz dinamično i transformirajuće razumijevanje sebe, svijeta oko nas i božanskog moguće prevladati sve različitosti, mnoštvenosti i razdvojenosti ovog materijalnog svijeta samo silom Ljubavi.

Na koncu, kao obrazac za opstanak čovjeka u ovom svijetu prolaznosti i njegovo uzdizanje svjetlosnim putem mudrosti i ljubavi valja imati na umu ovih sedam Mevlaninih savjeta:

1. u darežljivosti i pomaganju budi poput tekuće vode;
2. u milosrdnosti i dobročinstvu budi poput Sunca;
3. u pokrivanju tuđih nedostataka budi poput noći;
4. u srđžbi i nervozu budi poput mrtvaca;
5. u skromnosti i poniznosti budi poput zemlje;
6. u dobronamjernosti budi poput mora;
7. ili se predstavljaj onakvim kakav jesi ili budi onakav kakvim se predstavljáš.

Bibliografija

- Aflaki, Shamsuddin Ahmad, *The Feats of the Knowers of God*, prijev. John O'Kane, E. J. Brill, Leiden, 2002.
- Dželaluddin Rumi, *Mesnevlja*, prev. Ahmed Mešić, Tuzla, 2016.
- Gaćanin, Sabaheta, "Terms and Metaphors in *Tasawwuf Discourse*", *Philosophy Study*, Vol. 2, No 4 (2012).
- Gaćanin, Sabaheta, *Pisma. Uvodna studija o tumačenju pisama kao izvora za opću, kulturnu i književnu historiju*, Orijentalni institut UNSA, Sarajevo, 2018.
- Gaćanin, Sabaheta, "Moć znanja i knjige u osmanskom društvu: Bibliotečki profil kao refleksija intelektualnog kanona", *Pregled*, vol. LIX, 1 (2018).
- Gaćanin, Sabaheta, "Katedra Mesnevlje Derviš-paše Bajezidagića u Mostaru", *Život, djelo i vrijeme Derviš-paše Bajezidagića*, zbornik, BZK Preporod, Gradsko društvo Mostar, Fakultet humanističkih nauka u Mostaru, Mostar, 2005.
- Hafizović, Rešid, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999.
- Jalal al-Din Rumi, Moulana, *Signs of the Unseen: the Discourses of Jalaluddin Rumi*, introduction and translation by W. M. Thackstone, Jr., Threshold Books, Putney, Vermont, 1994.
- Mevlana Dželaluddin Rumi, *Divan-i Šems*, s perzijskog Muamer Kodrić, Lingua Patria, Sarajevo, 2005.
- Michel Chodkiewicz, *An Ocean Without a Shore: Ibn 'Arabi, The Book and the Law*, State University of New York Press, Albany, 1993.
- Musić, Elvir, *Mevlana i mir. Rat i mir u djelima Mevlane Dželaludina Rumija*, Mevlana University – Mevlana Research Center, Konya, 2015.
- Nev'î Efendi, *Netâ'ic el-Fünûn*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.
- R. A. Nicholson, *The Mystics of Islam*, World Wisdom, Bloomington, 2002.
- Rumi, *Mystical poems of Rūmī*, trans. Arthur J. Arberry, University Chicago Press, Chicago – London, 2009.
- Rumi, *Rubai 'yat*, navedeno prema: Eva de Vitray-Meyerovitch, *Antologija sufijskih tekstova*, Zagreb, 1988.
- Schimmel, Annemarie, *Mystical Dimensions of Islam*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1975.
- Sh. Ahmed, *What is Islam?*, Princeton University Press, Princeton – Oxford, 2016.
- William C. Chittick, *Sufijski put ljubavi. Rumijeva duhovna učenja*, prev. R. Hafizović, Ibn Sina, Sarajevo, 2005.

Abstract

Mevlana Jelaluddin Rumi on love and in love

Sabaheta Gaćanin

Mevlana Rumi is a Sufi of the path of love, whose poetry sends messages encouraging every individual of the entire universe to question themselves and to learn to listen and act upon the order of the inner voice, filled with love in which the power of Divine energy is hidden. In an extensive poetic corpus, he expressed his considerations, whose essence is that it is possible to overcome all the differences and multiplicity of this material world by spiritual perfection and the apartness from the Beloved only by the force of Love.

Keywords: the path of love, Muslim literary discourse, social and spiritual influence.